

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Степаненко Інни Миколаївни
"Психокорекція сором'язливості у майбутніх психологів", подану
на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за
спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Сьогодні, у складних умовах психічного навантаження, соціальної депривації базовим фактором психологічного розвитку особистості психолога є його власна активність, що спрямована на планування та постановку завдань, їх ієрархію та виокремлення за ступенем значущості. Тому така особистісна властивість як сором'язливість може ускладнюватися та із суб'єктивно відчутних труднощів перетворюватися в об'єктивну перешкоду на шляху до встановлення повноцінних особистісних контактів.

З огляду на соціально – психологічні дослідження, студентство є найбільш свідомим та активним суб'єктом власного життєтворення. Тому той напрямок досліджень, який було обрано Степаненко І.М. для написання своєї дисертаційної роботи, є актуальним як для психолого-педагогічної науки, так і для вдосконалення професійної підготовки майбутніх психологів.

За наявності численних психологічних досліджень індивідуально-психологічних якостей, інтелектуальної активності, феномен сором'язливості у сучасних дослідженнях мало представлений, хоча практика вимагає вивчення взаємозв'язку сором'язливості з іншими характеристиками та навчальною успішністю студентів; відсутні дослідження, які стосуються проблеми становлення сором'язливості у контексті переживання адаптації до навчання у вищому закладі.

Зазначимо, що саме в студентський період створюються психологічні передумови для самовизначення та самореалізації особистості; основне психологічне новоутворення даного віку – уміння будувати власні життєві плани, відшукувати засоби їх реалізації, виробляти політичні, естетичні,

моральні ідеали. Активні пошуки свого місця в житті, плани на майбутнє на основі визначення покликання – все це створює особливу соціальну ситуацію формування особистості у період життя, коли особливої актуальності набувають фундаментальні завдання стосовно соціально-психологічного та особистісного самовизначення.

Актуальність дисертаційного дослідження Степаненко Інни Миколаївни очевидна, оскільки запропоновані та використані в його процесі методичні прийоми, засоби та отримані результати можуть успішно використовуватися у процесі професійної підготовки майбутніх психологів. Їх також можна застосовувати як ефективний діагностичний інструментарій при вивченні адаптаційних ресурсів студентської молоді.

У дослідженні детально проаналізовано концептуальні підходи, що презентували методологічне підґрунтя роботи, спрямували пошуки, сприяли визначенню мети, завдань, передбачити новизну та практичну значущість результатів наукових розвідок сором'язливості студентів вищих навчальних закладів, котрі орієнтовані на здобуття професії психолог.

Вперше у вітчизняній психології обґрунтовано структуру сором'язливості за її: когнітивною, емоційною, поведінковою складовими; визначено особистісні утворення сором'язливої особистості, зокрема, виокремлено інфернальний локус контролю, внутрішню конфліктність, а також виділено критерії (сила, частота сором'язливості та соціальна відчуженість), що дозволило визначити рівні сором'язливості майбутніх психологів.

Визначено психологічні особливості сором'язливості (ситуації та види діяльності, типи людей, суб'єктивне обґрунтування, фізичні реакції, думки та відчуття, дії, позитивні та негативні наслідки сором'язливості); обґрунтовано й розроблено модель та апробовано й доведено ефективність технології психологічної корекції сором'язливості у майбутніх психологів.

Нам імponує представлення сором'язливості як особистісної риси, яка тим чи іншим чином впливає на професійне становлення майбутніх фахівців,

окреслено шляхи та засоби оптимізації особистісних утворень сором'язливості у студентської молоді. Очевидно, що розвиток цієї якості значною мірою визначає навчальну поведінку, яка у свою чергу, опосередкована умовами організації, педагогічною взаємодією.

Дослідницею розроблено та апробовано програму емпіричного дослідження, його етапи; обґрунтовано доцільність вибору методичного інструментарію, проведено аналіз розподілу показників досліджуваних параметрів, статистичний аналіз отриманих даних, встановлено рівень однорідності отриманих результатів у різновікових вибірках досліджуваних осіб. У процесі емпіричного дослідження послідовно визначено концептуальні основи процесуальності та послідовності збору емпіричних даних. Особливо виважено Інна Миколаївна підійшла до організації дослідницької вибірки, а також вибору психодіагностичного інструментарію дослідження, методів математичної статистики, що безперечно сприяло об'єктивізації емпіричних даних у вигляді інформативних показників.

Статистичний аналіз взаємозв'язків та відмінностей між показниками досліджуваних параметрів, узагальнення отриманих даних, дав можливість здобувачці підтвердити те, що у студентів з різним рівнем сором'язливості істотно відрізняються змістові та структурно-динамічні характеристики, що можуть слугувати маркерами, наявність яких дозволяє прогнозувати процес професійного становлення та інтегрованого психологічного супроводу. Виокремлення специфіки прояву сором'язливості першокурсників та студентів старших курсів дало можливість Інні Миколаївні передбачити виникнення нервово-емоційного напруження, стресових ситуацій та міжособистісних конфліктів.

Теоретичне обґрунтування психологічної моделі підвищення, визначення специфіки даного феномену та результати емпіричного дослідження умов психологічної корекції сором'язливості у майбутніх психологів дали можливість дисертантці розробити комплексну програму психокорекції, що

може забезпечити профілактику деструктивних наслідків надмірного розвитку означеної якості.

Практична значущість одержаних результатів емпіричного дослідження можуть бути використані при розробці психологічних програм, спрямованих на попередження і подолання у студентів психологічних спеціальностей негативних наслідків надмірної сором'язливості, що, на думку дослідниці, може провокувати хибну адаптацію, відчуження, утворення комплексів.

Перевага обраних в дослідженні методів полягає в доступності та мобільності їх застосування, а програма активізації особистісних утворень позитивної модальності продемонструвала здатність не тільки знижувати негативні наслідки сором'язливості, але й формувати позитивні якості, такі як комунікабельність, асертивність, самоповагу та наполегливість, що важливо у психологічній практиці .

З огляду на вищезазначене, вважаю, що Степаненко І.М. реалізувала мету і в цілому вирішила поставлені завдання дослідження, розробила та перевірила ефективність застосування емпірико-діагностичного інструментарію. Робота відзначається незаперечною науковою новизною й практичною значущістю.

Дисертаційне дослідження Степаненко І.М. позитивно вирізняється завершеністю, науковою грамотністю та достовірністю одержаних результатів. Зміст автореферату повною мірою відображає результати дисертаційного дослідження.

У цілому позитивно оцінюючи проведене дослідження, разом з тим слід висловити певні зауваження і побажання:

1. У першому розділі дисертації авторка детально аналізує психологічні механізми та умови, що супроводжують розвиток сором'язливості у різні вікові періоди з посиланням до експериментальних досліджень зарубіжних та вітчизняних учених, однак не спостерігається обґрунтування доречності такої уваги до дитячої та підліткової

сором'язливості, оскільки об'єктом дослідження є вивчення означеного феномену у майбутніх психологів.

2. В емпіричній частині дослідження детально представлені кількісні дані, які характеризують індивідуальні прояви у майбутніх психологів за цілим рядом показників. Водночас вікова динаміка не достатньо відображена в інтерпретаційних викладах, зокрема, не зрозуміло, чому у середині начально-професійного циклу зростає кількість студентів з вираженою сором'язливістю; варто прояснити, яким чином емпірично виокремлені особистісні утворення опосередковують вплив соціального середовища у процесі соціалізації осіб з ознаками відчуження та високої особистісної тривожності.
3. У дослідженні вдалось виокремити значущі кореляційні зв'язки, які детермінують розвиток сором'язливості у майбутніх психологів, водночас видається доречним також більш глибока диференціація умов за яких поруч з помірною сором'язливістю будуть розвиватися асертивність, мотивація до успіху та інтернальність, а також здійснюватися упередження їх невротизації в умовах професійного навчання.
4. У дисертації багато таблиць, статистичних викладок, однак є такі (наприклад, таблиця 2.6) які дещо ускладнюють процеси виокремлення найбільш важливих тенденцій становлення досліджуваного феномену. Можливо, процедура факторизації чи кластеризації презентованих якостей сприяла б виокремленню провідних детермінант сором'язливості на різних етапах навчання, що б у свою чергу, оптимізувало процес психологічного супроводу майбутніх психологів.

Однак, висловлені зауваження і побажання не погіршують загалом позитивного враження від дослідження, яке має яскраво виражений дослідницький характер, є самостійним та перспективним. Дисертаційне дослідження. позитивно вирізняється завершеністю, пошуковим характером та достовірністю емпіричних результатів.

Робота за змістом та формою відповідає вимогам п.п. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (з урахуванням змін від 19.08.2015 року), які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня. Таким чином, зміст, рівень новизни та практична значущість одержаних результатів дає підстави для присудження Степаненко Інні Миколаївні наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Г.О. Хомич
Г.О. Хомич

Д.О. Пасуняк
Д.О. Пасуняк